

Spelen zonder scheidsrechter

Beweegidentiteit vraagt ruimte en tijd

Dit topic gaat over het ontwikkelen van beweegidentiteit. In Curriculum.nu wordt gesproken over het ontwikkelen van beweegidentiteit; leerlingen laten ontdekken wat ze leuk vinden, waar ze goed in zijn en hoe ze hier vorm aan willen en kunnen geven. Zo vergroten ze hun mogelijkheden om deel te kunnen nemen aan allerlei soorten beweegactiviteiten en leren ze gerichte keuzes maken. (bron: Samenvatting Bewegen & Sport - Curriculum.nu). Wat zijn de consequenties voor de praktijk? Wat doen we al en wat kunnen we hierin verbeteren?

TEKST MAARTEN MASSINK

Tijdens lessen bewegingsonderwijs

Hier volgt een lesbeschrijving van drie lessen. Het zijn geen opvolgende lessen maar drie lessen waarop volleybal/netspelen op een andere manier wordt aangeboden.

Les 1

We gaan vandaag verder met volleybal in klas 2 van VO. De vorige lessen hebben we aandacht besteed aan het spelen van twee tegen twee op een veld van 3 bij 9 meter. (volleybalnet in de lengte van de zaal met 6 veldjes waar twee tegen twee wordt gespeeld). Het net hangt hoog om de bovenhandse techniek (spelen met boogje over het net) te stimuleren. Leerlingen spelen op deze kleine veldjes met bovenhandse techniek. Je mag de bal vangen mits je de bal boven je hoofd houdt (boven ooghoogte). Maar als de bal over het gespeeld wordt moet dat via de medespeler die je bovenhands aanspeelt. Deze medespeler speelt de bal dan direct met bovenhands techniek over het net. Aandachtspunt: speel je medespeler met een boogje aan zodat deze de tijd heeft onder de bal te komen en deze over het net kan plaatsen.

Vandaag spelen we met de aanvalsopbouw in drieën; we beginnen met onderhands serveren, de ontvangende partij vangt de bal (boven het hoofd), de medespeler kiest positie bij het net en wordt aangespeeld, vangt de bal (boven het hoofd) en speelt bovenhands terug op zijn medespeler die komt inlopen en speelt daarna de bal bovenhands over het net (gericht inplaatsen). Zo speel je een wedstrijdje twee tegen twee waarbij de bal steeds 'in drieën' gespeeld moet worden. Als een tweetal daarin een fout maakt (bal op de grond, bal uit, niet in drie keer, te laag gevangen) krijgt het andere tweetal de service en een punt.

Dit kan moeilijker gemaakt worden door de vang te vervangen door direct spelen van de spelverdeler. Dus een team mag de bal nog één keer vangen in plaats van twee keer. Daarna kun je ervoor kiezen helemaal te spelen zonder vang, maar de bal moet wel in drieën.

Motivatie van de docent is voorwaarden scheppen om tot een aanval te komen in drieën die later kan worden afgerond met smash. Maar dan moet het net naar beneden. Daarna kan ook de onderarmtechniek aan bod komen om de eerste bal over het net (stop) op te vangen.

De docent heeft de volgorde bepaald waarin de bewegingsproblemen aan bod komen en biedt deze systematisch aan. De keuze voor leerlingen; spelen met of zonder vang. Leermoment; het zorgvuldig opbouwen van een aanval in drieën met het juist gekozen speelniveau (met/zonder vang).

Les 2

We gaan volley-/netbal spelen in klas 2. Er zijn drie verschillende speelvelden op een lengte volleybalnet waar drie verschillende spelen worden gespeeld. Op veldje 1 speel je vier tegen vier met een handbal. Op iedere achterlijn staat een tchouck. Je gooit de bal in de tchouck die staat op je eigen achterlijn. Via de tchouck gaat de bal over het net (badmintonhoogte) op het veld van de tegenpartij. Die probeert de bal te vangen en via de tchouck op de eigen achterlijn over het net terug te spelen. Na verloop van tijd draaien we door en speel je op veldje twee met een volleybal vier tegen vier. Je mag zelf afspreken of je speelt met of zonder vangen. Op veldje 3 speel je met een grote yogabal op een laag net (badmintonhoogte) (voet)volley waarbij de bal over het net één keer mag stuiten. Je kan afspreken of je de bal mag vangen of dat je speelt zonder vang.

De docent heeft de spelen bepaald die de leerlingen spelen.

De keuze voor leerlingen is de uitvoering, met of zonder vang, met of zonder samenspelen, met of zonder stand bijhouden. Je kan ervoor kiezen te spelen met een scheidsrechter die ook de stand bijhoudt.

Les 3

Er worden netspelen gespeeld op drie velden met een lengte volleybalnet. Er staan drie situaties. Veld 1: volleybalnet hoog. Daar kun je volleybalspelen met of zonder vang. Er kan gespeeld worden met een volleybal of met een strandbal. Veld 2: volleybalnet laag. Daar kun je badminton spelen of voetvolley met een grote yoga-bal of voetvolleybal met of zonder stuit, of tchouckvolleybal waarbij de bal via de tchouck op het andere veld gespeeld moet worden. Veld 3: tafeltennistafels waarop tafeltennis gespeeld kan worden. Je kan kiezen tussen enkelspel, dubbelspel of rondo-tafel. Je kunt spelen met tafeltennisballetjes en -batjes of met een volleybal.

De docent bepaalt samen met de klas welke spelen er gespeeld kunnen worden. Leerlingen mogen zelf bepalen bij welk spel ze willen starten. Als het bij het ene spel te vol wordt moet je een wisselsysteem bedenken zodat iedereen aan de beurt komt. In de les zijn er twee wisselmomenten waarop je van spel mag wisselen maar het hoeft niet. Een leerling kan ervoor kiezen hetzelfde spel te blijven spelen terwijl de groep wisselt. Zorg er met elkaar voor dat iedereen ongeveer even veel kan spelen.

In ons leerplan nemen we activiteiten op die we leerlingen willen aanbieden in een bepaalde periode gedurende het schooljaar. Leerlingen maken in de onderbouw kennis met allerlei bewegingsactiviteiten en spelen daarbij verschillende rollen. Zowel als beweger (aanvaller, verdediger, pitcher, catcher, jager, judoka, danser et cetera) maar ook als regelaar (scheids, coach, hulpverlener, jury et cetera). Daarin hebben ze, of ontwikkelen ze voorkeuren voor bepaalde rollen. Soms zo sterk dat ze eigenlijk het liefste die rol willen spelen of bepaalde rollen *niet* willen spelen. Nu komt de interessante vraag: hoeveel tijd en ruimte geef ik leerlingen om specifieke rollen/taken te kiezen of *niet* te hoeven spelen.

Ruimte geven in de les

Hierboven zijn drie voorbeelden beschreven van lessen die ik alledrie gegeven heb en alle drie de lessen met wisselend succes. Naarmate de leerlingen de motivatie en achtergrond van de keuze voor les 1, 2 en 3 begrijpen kunnen ze zich ook meer op richten op de bedoeling. Het is duidelijk dat les drie meer keuze laat aan leerlingen qua spelkeuze en ruimte- en tijdsverdeling. Daar ligt het accent op regeltaken en groepsdynamische processen hanteren. Deze les heeft meer keuzevrijheden. Dit betekent niet dat les 3 bij alle klassen succesvol verloopt. Het zelfde geldt voor les 1. Daar is meer bepaald door de docent. Sommige leerlingen worden door de structuur aangezet tot een speelwijze waar ze plezier in gaan herkennen, voor andere leerlingen is het een keurslijf. Voordat je (als leerling) een keuze kunt maken uit een

(spel)activiteit, moet je eerst kennis hebben gemaakt met wat de 'gein' kan zijn van een spel of bepaalde speelwijze. Daarom is les 1 met minder ruimte voor leerlingen een manier om te beginnen, zodat later een meer gefundeerde keuze kan worden gemaakt. Brede bekwaamheidsontwikkeling en veelzijdige bewegingservaring betekent leerlingen laten kennismaken met een groot scala aan bewegingsactiviteiten. Aan de andere kant vraagt het ontwikkelen van een beweegidentiteit dat je ook tijd en ruimte geeft aan de keuze van leerlingen. Soms is die keuze van leerlingen heel 'eenzijdig' (het liefst speel ik alleen maar...). Dat is een dilemma.

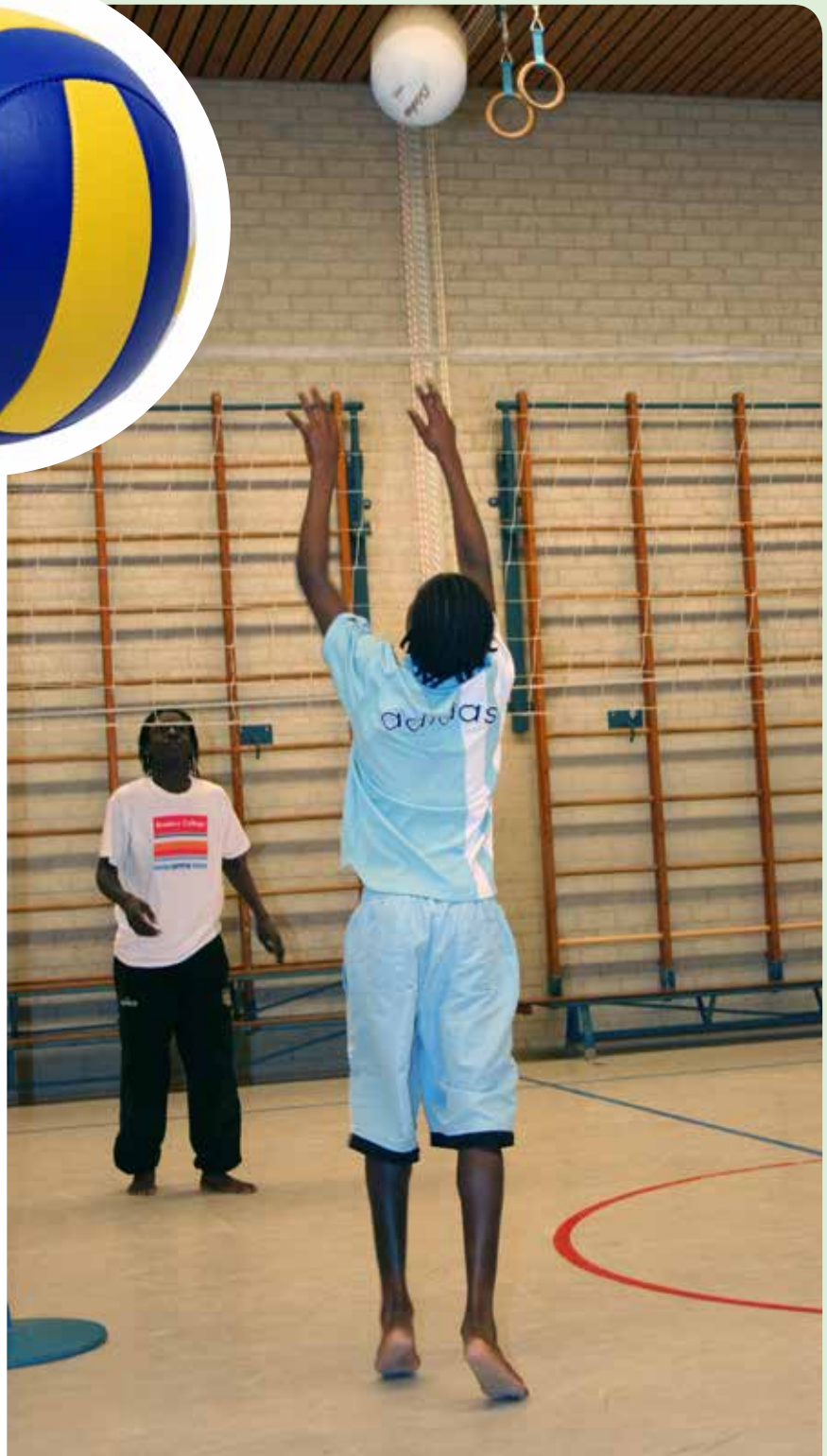

Leerlingen ruimte geven betekent dat leerlingen meer worden aangesproken op samen afspraken maken en regelen; opstarten en onderhouden van de activiteit

Het is de kunst met de klas te ontdekken waar het plezier en de kans op ontwikkeling ligt. Leerlingen ruimte geven betekent dat leerlingen meer worden aangesproken op samen afspraken maken en regelen; opstarten en onderhouden van de activiteit. Als docent ben je dan meer bewaker van dat proces; complimenteren waar het goed gaat, bijsturen waar het nodig is. Maar het is wel nodig voor het ontwikkelen van een beweegidentiteit door leerlingen dat je op school de tijd en ruimte krijgt om de activiteiten van je voorkeur te kunnen uitvoeren/spelen. Kennismaken is niet genoeg voor het ontwikkelen van een beweegidentiteit.

Ruimte in de kerndoelen en eindtermen

Op basis van de kerndoelen (onderbouw VO) is er voldoende ruimte te geven aan leerlingen in de les. De wijze waarop leerlingen activiteiten aangeboden krijgen is aan de docent en de vakgroep, gestimuleerd in leerlijnen en ontwikkellijnen die in

het basisdocument staan beschreven en die nu door Curriculum.nu verder worden uitgewerkt. Ook de eindtermen voor vmbo, havo en vwo geven aan welke activiteiten aan bod moeten komen (brede bekwaamheidsontwikkeling) maar de wijze waarop is aan de vakgroep en de docent. In de eindtermen staat bijvoorbeeld over volleybal; vormen van volleybal kunnen spelen (vmbo), en voor havo en vwo een terugslagspel kunnen spelen waarbij bij voorkeur de leerling een keuze heeft. Kortom, volop mogelijkheden om te spelen met ruimte geven in de les door keuzes ook bij leerlingen te laten en ze ook de tijd te geven de activiteit van hun keuze uit te voeren en te genieten/ontwikkelen.

▲ *Volleybal iets voor mij?*

Samen afspraken maken

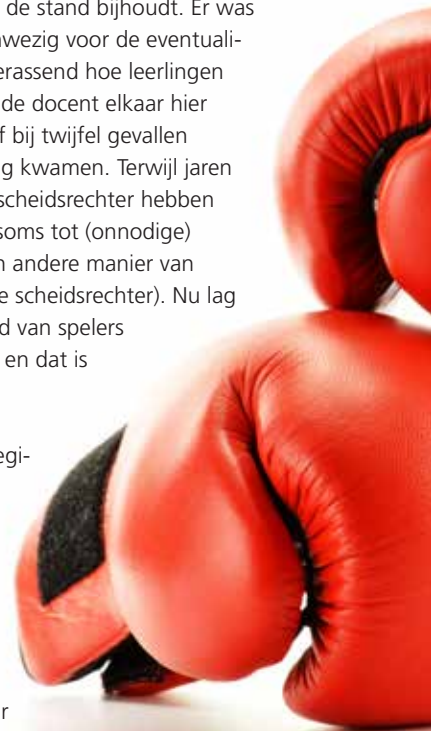
▲ Ruimte geven buiten de les

In dit coronatijdperk merken we dat leerlingen in onze school veel drang hebben om ook buiten de les te bewegen en sporten. We geven de leerlingen in de pauze de gelegenheid te komen sporten. In aanloop naar ons basketbaltoernooi merken we dat er veel behoefte was om met elkaar te spelen/oefenen in de gymzaal. We hebben met de vakgroep afgesproken dat per toerbeurt één van ons een oogje in het zeil houdt. Maar de activiteit wordt verder gedaan zonder begeleiding. We waren met name benieuwd hoe werd omgegaan met de verantwoordelijkheid die die leerlingen kregen. Ze voelde het duidelijk als gunst die je moet onderhouden. Leerlingen moeten er ook voor zorgen dat leerlingen die niet komen om te sporten maar met andere bedoelingen, niet mee naar binnen gaan. Als er teveel 'gedoe' ontstaat in de pauze kan het niet verder doorgaan. Leerlingen voelen die verantwoordelijkheid en er ontstaan hele mooie dingen. Leerlingen van verschillende klassen van verschillende leeftijden en uit verschillende afdelingen spelen met elkaar of gaan oefenen met elkaar. Leerlingen spelen zonder scheidrechter en regelen het met elkaar.

Het aansluitende basketbaltoernooi binnen school was een succes. We hadden dit jaar veel meer teaminschrijvingen dan vorig jaar. We zaten aan

de maximale inschrijving gezien onze accommodatie. Omdat leerlingen met elkaar speelden in de pauze zonder scheidrechter hebben we in een zaal waar leerlingen elkaar kenden van de pauzesport ook laten spelen zonder scheidrechter en met een leerling die de stand bijhoudt. Er was wel een LO-docent aanwezig voor de eventualiteiten, maar het was verassend hoe leerlingen zonder inmenging van de docent elkaar hier en daar corrigeerden of bij twijfel gevallen samen tot een oplossing kwamen. Terwijl jaren hiervoor we altijd met scheidrechter hebben gespeeld en dat heeft soms tot (onnodige) discussies geleid en een andere manier van spelen (bespelen van de scheidrechter). Nu lag de verantwoordelijkheid van spelers meer bij de spelers zelf en dat is uitstekend bevallen.

In het kader van beweegidentiteitsontwikkeling is het belangrijk dat leerlingen regelmatig zonder oog van de meester kunnen spelen. Het is prachtig om te zien hoeveel en hoe graag ze dan van elkaar willen leren.

In een artikel elders in dit blad ter nagedachtenis aan Ruud ten Haaft is deze quote van toepassing in dit verband: "Ik stop zoveel moeite in de les, dat ik daardoor te weinig ruimte liet voor kinderen om daar hun eigen weg in te zoeken. Overigens werd dit gedeeltelijk gecompenseerd door mijn overtuiging en aanpak die kinderen een eigen beweegmogelijkheid liet. Een beetje paradoxaal dus."

Het succes van de pauzesport is dat basketballers nog steeds blijven komen, maar dat nu ook volleyballers komen ter voorbereiding op het volleybaltoernooi in januari. En inmiddels komen er ook voetballers die gebruik willen maken van een zaal.

LO-docent Elina van der Linde:

Leerling uit mavo 2 blijft samen met een klasgenoot na de gymles nog even overspelen met een volleybal. Na 15 minuten hebben vier andere leerlingen uit andere klassen zich toegevoegd. Na de pauze klonk ze enthousiast: "ik heb nieuwe vrienden ontmoet". Sindsdien houden ze onderling contact en zijn ze alle zes meerdere keren per week samen te vinden tijdens de pauze sport. En het leuke is, twee maanden later heeft deze leerling zich aangemeld bij een volleybalvereniging.

De grootste drempel die we moesten nemen is leerlingen het vertrouwen en de ruimte geven om actief te zijn zonder inmenging van de docent zodat ze ook gelegenheid krijgen hun manier van spelen met elkaar uit te voeren. Dit is een drempel die we zelf als docent moesten nemen. Natuurlijk weten en voelen ze wel dat de docent rondloopt en af en toe om de hoek kijkt (of soms meespeelt maar wel in 'hun' spel). Ze beseffen ook dat ze verantwoordelijkheid dragen over het verloop van zaken en dat deze gunst er mee op het spel staat.

Een andere spin off hiervan is dat leerlingen bij regelmaat komen vragen of zij bij een tussenuurtje met een andere klas mee mogen doen of als er een zaal vrij is of het veldje op het

tegelplateau, zij daar gebruik van mogen maken. Met een paar basisafspraken over materiaal en een docent die ook hier een oogje in het zeil houdt, krijgen leerlingen letterlijk tijd en ruimte te doen wat ze graag willen, kunnen en mogen doen.

Relatie met schooldoelen

Als we leerlingen willen leren beter te bewegen maar ze krijgen daarnaast weinig gelegenheid datgene te doen waarvan ze ontdekt hebben dat ze dat leuk vinden en dat ze daar misschien wel beter in willen worden, dan streven we ons doel voorbij. Juist op school kan met het creëren van deze 'informele' momenten een gemeenschapsgevoel ontstaan die ook een bijdrage levert aan de schooldoelstellingen. Bij ons op school zijn er (helaas) een aantal activiteiten verloren gegaan waarin leerlingen uit de verschillende afdelingen elkaar nog konden ontmoeten. De afdelingen binnen school hebben hun eigen domein. Er zijn enkele afdelingsoverstijgende momenten. Zoals met pauzesport en toernooien. Wij merken met bewegen en sport en het toewerken naar toernooien en clinics dat er afdelingsoverstijgende contacten ontstaan. Zoals het moment dat leerlingen uit vmbo die waren begonnen met volleybal vroegen of 'dat meisje uit 6vwo' ook nog kwam spelen. Ik wist dat ze zou komen en liep naar de docentenruimte en deed onderweg de deur voor haar open. Even later hoorde ik toen ze de zaal binnen kwam een gejuich op gaan.

Evalueren

Ik bespreek deze processen niet diepgaand structureel met leerlingen, wel incidenteel. Als de gelegenheid zich voordoet en je op rustige momenten in de les of daarna met leerlingen een praatje maakt. Wel structureel zijn de complimenten en constante bevestigingen als leerlingen goed en leuk aan het spelen zijn. Dat zijn ook bevestigingen van hun identiteit (je vindt het leuk om te volleyballen, en je wordt er ook goed in, jullie kunnen het prima regelen met elkaar). Structureel zijn ook de snelle momenten met active reviewing aan het eind van de les waar leerlingen snel een mening, standpunt of waardering wordt gevraagd. Met een fysiek waarneembaar gebaar (duim op, vlak of duim neer) geven ze aan hoe ze er in staan. Uitgebreide evaluaties met veel papier en schrijfwerk laat ik achterwege of doe ik minimaal. Het is vaak tijdrovend en minder interessant voor leerlingen als ze uitgebreide verslagen moeten doen over hoe ze het vinden. Sommigen doen het spontaan en dan is het prima. Misschien is dit een voorbeeld van het verborgen leerplan (zie artikel 'Leerlingen interactie en beweegidentiteit' elders in dit blad).

Foto's

Anita Riemersma,
Hans Dijkhoff

Contact

m.massink1@upcmail.nl

Kernwoorden

beweegidentiteit